

other issues with Ukraine and their experience can be considered as the source of knowledge on Ukrainian way to the European Union.

Certain success and some problems in this area have been highlighted in the article. Constitutions of Poland and Baltic countries have been improved (modernized) by including basic human rights according to international legal acts, especially personal and political rights. Very important issue is that the rights have been given a support of actually functioning mechanism of their realization. That is important as social human rights has been narrowed, but unlike soviet constitutional norms, they are no longer fictional. The con of the constitutional modernization can be pointed out in incomplete detailing of such important issues like household suffrage or local government.

Based on the analysis of post-soviet countries experience recommendations for Ukraine in matters of constitutional modernization in context of European integration have been developed. The most effective way of modernization of Ukrainian fundamental law is extracting most important issues in human rights and freedoms and making them less detailed but giving them more actuality by detailing the mechanisms of their realization. Also to protect constitutional norms from impulsive or politically encouraged changes it would be useful to implement staged constitutional reformation.

Key words: *Constitution, modernization, human rights and freedoms, changes of constitution, reformation, integration.*

УДК 341.2(045)

В. В. Польщиков

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті досліджується сучасне розуміння адміністративної відповідальності як форми юридичної відповідальності. Надається аналіз підходів різних наукових шкіл до проблеми визначення сутності адміністративної відповідальності.

Наголошується, що для застосування адміністративного стягнення необхідно видання правозастосувального акту – постанови, в якій визначається винність суб'єкта і негативно оцінюється його поведінка, на підставі чого до винної особи застосовуються відповідні каральні адміністративні санкції.

Аналізуючи чинне адміністративне законодавство, можна зробити висновок, що накладення адміністративного стягнення є завершальним заходом серед інших заходів адміністративного примусу, оскільки він матеріалізує правову оцінку, що була надана правопорушенню та особі правопорушника в процесі розгляду справи і винесення по ній відповідної постанови. В результаті застосування адміністративного стягнення винний суб'єкт перетерплює певні обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру.

Ключові слова: *адміністративна відповідальність, юридична відповідальність, адміністративне правопорушення, державне управління, юридичні гарантії.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження притягнення до адміністративної відповідальності продиктована логікою економічної перебудови в процесі реформ і конституційних змін, що пішли за ними, у тому числі і законодавства, що передбачає відповідальність суб'єктів, що хазяйнують, у сфері підприємницької діяльності. Одним з напрямків розвитку сучасного законодавства є інститут

притягнення до адміністративної відповідальності, який розвивається й існує в сучасному українському законодавстві вже досить давно.

Висока соціальна значимість інституту адміністративної відповідальності для життєдіяльності суспільства зумовлює необхідність проведення досліджень щодо його подальшого вдосконалення. Тим більше, що розвиток нормативно-правового регулювання адміністративної відповідальності не позбавлений ряду проблем. Основні з них – збереження тенденції множинності нормативно-правових актів про адміністративну відповідальність; наявність актів, які охоплюють предмет регулювання Кодексу про адміністративні правопорушення і фактично знецінюють його статус як єдиного кодифікованого нормативно-правового акту в даній сфері; наявність окремих підзаконних нормативно-правових актів про адміністративну відповідальність, що прямо суперечить Конституції України; юридико-технічна недосконалість цілого ряду приписів щодо адміністративної відповідальності, які містяться у численних нормативно-правових актах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі підготовки до написання наукової статті було проаналізовано низку нормативно-правових актів. Окремі аспекти інституту притягнення до адміністративної відповідальності було досліджено у роботах таких вітчизняних науковців, як Ю. П. Битяк, Є. В. Додін, Л. В. Коваль, О. П. Недбайло, В. Ф. Опришко, А. В. Сурилов.

Варто відзначити, що у наявних правових дослідженнях відсутній комплексний аналіз сутності та механізму притягнення до адміністративної відповідальності з урахуванням сучасних галузевих тенденцій, зокрема, щодо фактичної наявності у вітчизняному законодавстві адміністративної відповідальності юридичних осіб за відсутності відповідних норм у чинному Кодексі про адміністративні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать фундаментальні наукові дослідження, аналітичні матеріали загальних проблем державної політики в сфері місцевого самоврядування, в Україні ще не склалася система кваліфікованого правового аналізу державної політики, як в цілому, так і в сфері розвитку місцевого самоврядування зокрема, соціально-юридичних механізмів її впровадження суб'єктами державної політики як через відсутність відповідних теоретико-методологічних робіт, навчально-методичної літератури, так і відповідно підготовлених фахівців. Ще не вироблено національної доктрини розвитку місцевого самоврядування, теоретичної моделі державної політики та її реалізації щодо місцевого самоврядування або так званої державної муніципальної політики України, концептуального механізму її реалізації в Україні. Необхідність ґрунтовного наукового пізнання процесу розробки та реалізації такої політики, ключовим питанням якої є питання гарантування місцевого самоврядування як, насамперед, принципу конституційного ладу України зумовлена і тим, що вона не стала об'єктом наукового аналізу українських правознавців. Особливо важливим у цьому контексті, як вбачається, є конституційно-правовий аналіз інституціональної ролі Президента України у становленні та розвитку місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Категорія відповідальності за джерелами виникнення і часом первісного формування є філософсько-релігійно-правовим поняттям, яке наповнене моральним змістом і, в той же час, має правове призначення.

У своєму розвитку, формуванні і становленні воно пройшло тривалий проміжок часу, початок якого можна умовно датувати судом над Сократом в Афінах у 399 р. до н.е., а його завершення – в кінці середніх століть. Платонівсько-стоїчна філософія та процес над Сократом зіграли величезну роль у зародженні і розвитку концепції відповідальності. Зокрема, у центрі філософії Сократа-Платона, давньогрецьких і давньоримських стоїків – поведінка, вчинки людини, відношення до них суспільства і

держави. Вже в питанні Сократа про те, наскільки суспільство і держава повинні реагувати на кожне людське діяння, особливо на соціально-шкідливе, міститься постановка питання про підставу відповідальності. Аристотель, вирішуючи питання про волю людини, вчив, що в законслухняного громадянина повинні бути дві здатності: здатність розрізняти гарне від поганого і здатність вибирати між ними, тобто вибирати правильний варіант поведінки відповідно до об'єктивних морально-правових категорій [1, с. 12-20].

Проблема морально-правових критеріїв оцінки поведінки людей займає важливе місце в навчанні давньогрецьких філософів про відповідальність. Ця оцінка повинна була здійснюватися на основі законів держави і на основі вищого Розуму і Логосу. Для Платона Логос – це Бог, «око» якого бачить всі і кожен людський учинок та дає їм моральну оцінку. Логос оцінював, обвинувачував, виносив вирок, причому винна особа зобов'язана була приймати оцінку Логосу без будь-яких виправдань і пояснень. Давньогрецьке навчання про Логос відображало певною мірою дійсну картину у світі давньогрецької юрисдикції, де процесуальні права обвинувачуваного були незначними і панувало «безконтрольне обвинувачення». Процес над Сократом зробив величезне враження на мислячий античний світ. Було видно, що афінський суд присудив Сократа до страти не стільки за його «злочини», скільки за те, що в ході процесу він намагався пояснити свою поведінку і довести безпідставність обвинувачень.

Філософи і юристи-стоїки часів Римської Імперії (Сенека, Епіктет, Павло, Ульпіан) ужили заходів, щоб усунути цей процесуальний дефект, що придушував природжене право людини на самозахист і виправдання. Поступово в давньоримській юрисдикції був сформований принцип вислуховування обвинувачуваної сторони: «*to inauditus damnari potest*» (ніхто не може бути засуджений, не будучи вислуханий). Таким чином, до «будівельних блоків», що склали первісну конструкцію відповідальності, стоїки додали новий «блок», завдяки чому з'явилося поняття звіту (пояснення) про поведінку перед Логосом.

Основні положення давньогрецьких і давньоримських філософів про відповідальність в подальшому піддалися ретельній обробці в авторів Нового Завіту та у творях християнської церкви, які поєднали елементи цього механізму з догматами про єдиного Бога і майбутній суд. Євангельський Логос стає частиною реального життя християн, предметом віри народних мас, що зобов'язував кожного християнина постійно звітувати про свої вчинки, оцінював і визначав його поведінку [2, с. 64].

Християнська доктрина, у якій концепція відповідальності зайняла центральне місце, передбачила більш демократичний статус людської особистості. Піклуючись про права винної (грішної) особи, вона звернула особливу увагу на такий елемент, як «звіт – відповідь – пояснення», що додало процесуальну стрункість і завершеність християнській концепції відповідальності, а у подальшому дало назву інституту відповідальності.

При формуванні такого поняття, як відповідальність, вибір припав з ініціативи християнських теологів на його перший елемент, що характеризує зазначене поняття не тільки як каральне, але й особистісне, що пов'язане з винною особою, яка має право на виправдання – звіт. Еволюція самого найменування пройшла довгий шлях (майже півтори тисяч років) від іменника *responsum* (звіт, виправдання – лат.) до прикметника *responsable* (відповідальний – фран.), а потім до інституціонального іменника *responsabilite* (відповідальність – фран.), що з'явився наприкінці середніх віків. В епоху Відродження почався повільний процес входження поняття відповідальності до галузі права.

Таким чином, інститут відповідальності не тільки носив каральне значення, але й надавав можливість забезпечувати визначені права обвинувачуваного, його правове

положення в області юрисдикції: винний мав право бути вислуханим, доводити свою невинність, заявляти клопотання, тобто одержував деякі гарантії проти необґрунтованого карального впливу.

Реалізація права може бути розглянута через систему впливу на суспільні відносини. У зв'язку з цим у широкому розумінні можна говорити про дві форми реалізації права – за допомогою правовідносин і поза таких [3, с. 169].

При цьому окремі вчені вказують на можливість існування позитивної (перспективної) відповідальності, суть якої полягає в правильному розумінні і виконанні суб'єктом установлених для нього соціальних обов'язків, обумовлених необхідністю дотримання суспільних інтересів. Таким чином, мова йде про соціально відповідальний різновид поведінки. Саме на цю сторону, як нам вважається, звертає увагу О. В. Сурилов, підкреслюючи, що проблема позитивної відповідальності характеризується політичним звучанням, має не тільки юридичне, але й морально-етичне значення [4, с. 111].

У цьому зв'язку цікавими є думки стосовно того, що добровільність виконання обов'язку не може розглядатися як відсутність юридичної відповідальності і про те, що відсутність правопорушення тягне не застосування заходів відповідальності (відшкодування шкоди, заподіяної при крайній необхідності, тощо), а застосування мір захисту суб'єктивних прав.

На нашу думку, можливою є відмова від теоретичної побудови позитивної (перспективної) відповідальності, оскільки правильне розуміння і виконання своїх соціальних обов'язків, обумовлених необхідністю дотримання суспільних відносин, є правомірною поведінкою, яка перебуває поза мотивами скоєння правопорушення, не містить його об'єктивної сторони, а суб'єктивна – оцінюється як міра належної поведінки.

Існування обов'язку щодо відповідності поведінки нормам закону в широкому розумінні не може співпадати з відповідальністю, тому що остання є не наслідком існування обов'язку, а наслідком виникнення деліктних відносин.

Аналіз літератури дає можливість зробити висновок про доцільність розгляду суті юридичної відповідальності через характеристику її ознак, до яких відносяться наступні:

– юридична відповідальність є одним з видів соціальної відповідальності як явища, суть якого полягає в охороні суспільних відносин та реакції з боку суспільства на порушення правових норм, які встановлені державою, та стимулюванні правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також у сприянні формування у населення поваги до закону і права;

– юридична відповідальність встановлюється тільки законодавчими та іншими нормативно-правовими актами (наприклад, Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Цивільним кодексом України, Кодексом законів про працю України тощо), що видаються органами державної влади та посадовими особами, а також визначають хто, за що, перед ким, в якому порядку відповідає за протиправні діяння, які мають бути застосовані санкції до правопорушника;

– юридична відповідальність реалізується через норми процесуального права, які встановлюють процес притягнення правопорушників до відповідальності, розгляду конкретних справ, правовий статус органів, що їх розглядають та інші питання;

– юридична відповідальність повинна застосовуватись тільки за вчинення правопорушення, тобто за суспільно небезпечне протиправне діяння, за скоєння якого чинним законодавством встановлена відповідна санкція;

– юридична відповідальність є однією з форм державного примусу, який реалізується державними органами або за дорученням державних органів громадськими організаціями до винної особи незалежно від її волі та бажання, оскільки держава застосовує до неї такий вплив, який підкоряє її волю і поведінку інтересам суспільства та держави;

– визначальною ознакою юридичної відповідальності є покарання за скоєне правопорушення – закріплений у законодавстві й забезпечуваний державою юридичний обов'язок винної особи зазнати примусового позбавлення певних цінностей особистого, організаційного чи матеріального характеру, що належали йому.

Таким чином, юридична відповідальність як один із видів соціальної відповідальності являє собою встановлений державою примусовий захід (покарання) за скоєне правопорушення, що застосовується до винної особи державними органами, або за їх дорученням громадськими органами, та обов'язок правопорушника перетерпіти відповідні негативні наслідки, що визначені чинним законодавством.

Одним з видів юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність.

На нашу думку, відсутність визначення адміністративної відповідальності в КУпАП збіднює його зміст, позбавляє стрижневої спрямованості правових норм, що містяться в ньому, дозволяє трактувати його норми довільно, у відповідності зі своїм баченням.

На сучасному етапі розвитку української державності дослідження інституту адміністративної відповідальності, з'ясування його суті, місця та ролі як в системі адміністративного права, так і серед інших галузей права набуває особливого значення, оскільки це пов'язано з необхідністю удосконалення українського законодавства, в тому числі систематизацією адміністративного законодавства.

Уже кілька десятиріч адміністративна відповідальність визначається лише як застосування адміністративного стягнення до особи, яка скоїла адміністративний проступок. Подібного трактування адміністративної відповідальності притримуються в своїх працях такі вчені, як Д. М. Бахрах, А. А. Горницький та інші.

Слід зазначити, що «каральний» підхід до визначення поняття адміністративної відповідальності не розкриває в цілому цей інститут, не показує всі його структурні елементи, а замикається на одному, фактично ототожнюючи поняття «відповідальність» і «покарання». Показова в цьому відношенні позиція І. О. Галагана, який, виражаючи певною мірою на той час *consensus ingeniorum* (загальну думку найвидатніших розумів), вважав, що питання про співвідношення відповідальності і покарання (стягнення) повинно бути вирішене на користь їх повного ототожнення, оскільки це однопорядкові правові поняття, які стоять поруч і не можуть існувати одне без іншого. Будь-яка відповідальність, на його думку, це те чи інше покарання, що є лише юридичною формою її виразу та прояву [5, с. 62].

На наш погляд, зазначена позиція не є точною ні з методологічної, ні з гносеологічної точок зору. Це співпадає з думкою інших вчених, які вважають, що, по-перше, вона обмежує зміст відповідальності тільки одним елементом і, по-друге, ототожнення відповідальності і покарання позбавляє інститут відповідальності сенсу існування, знеособлює і вихолощує його.

Окремі автори відзначають, що адміністративна відповідальність характеризується застосуванням адміністративного примусу в формах запобіжного заходу, міри відповідальності, засобу адміністративно-процесуального забезпечення, що здійснюються від імені держави його представниками – посадовими особами або судом (судьями). В той же час, інші автори, аналізуючи існуюче регулювання правовідносин в сфері адміністративного права, роблять висновок стосовно того, що адміністративний примус – це застосування органами державної виконавчої влади,

судами (суддями), а у випадках, обумовлених законом, і громадськими організаціями встановлених законом засобів впливу (стягнення) з метою спонукати громадян і посадових осіб до виконання юридично закріплених правил для запобігання правопорушень, забезпечення громадської безпеки, припинення правопорушень і покарання порушників.

Слід зазначити, що при наявності різних точок зору стосовно піднятої проблеми, більшість вчених схиляються до тричленної класифікації заходів адміністративного примусу, яка включає в себе заходи адміністративного попередження, адміністративного припинення та адміністративного стягнення (хоча є окремі розбіжності відносно груп примусових заходів). На нашу думку, саме вона дає найбільш чітке уявлення щодо способу адміністративно-правового забезпечення правопорядку, правових наслідків застосування того чи іншого примусового заходу.

Адміністративній відповідальності притаманні такі ознаки, як публічний державно-обов'язковий характер, зосередження права накладення стягнень в органах державної виконавчої влади (наявність органів адміністративної юрисдикції), репресивний характер, особливий порядок притягнення до відповідальності, встановлення виключного переліку діянь, за які накладаються стягнення, та відповідальності за них перед законом.

Характеризуючи поняття адміністративної відповідальності, багато хто із вчених-адміністративістів вважає, що цей інститут є формою реагування компетентних державних органів на адміністративне правопорушення, що знаходить свій вираз в засудженні протиправного діяння («негативній оцінці») та застосуванні до правопорушника відповідних каральних адміністративних санкцій. Так, для застосування адміністративного стягнення необхідно видання правозастосувального акту – постанови, в якій визначається винність суб'єкта і негативно оцінюється його поведінка, на підставі чого до винної особи застосовуються відповідні каральні адміністративні санкції.

Аналізуючи чинне адміністративне законодавство, можна зробити висновок, що накладення адміністративного стягнення є завершальним заходом (формою) серед інших заходів адміністративного примусу, оскільки він матеріалізує правову оцінку, що була надана правопорушенню та особі правопорушника в процесі розгляду справи і винесення по ній відповідної постанови. В результаті застосування адміністративного стягнення винний суб'єкт перетерплює певні обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру.

При цьому однією з рис адміністративної відповідальності як специфічних деліктних правовідносин є відсутність службової підпорядкованості між правопорушником та органом (посадовою особою), що застосовує ту чи іншу санкцію, що характерно, наприклад, також і для кримінальної та цивільно-правової відповідальності. Це, а також значна кількість адміністративних санкцій породжують чисельність органів, які виступають в якості сторони зазначених правовідносин.

Таким чином, розглядаючи адміністративну відповідальність через призму її ознак, необхідно відмітити, що вона нормативно врегульована, носить примусовий характер і реалізується в специфічних для неї процесуальних формах, тобто згідно визначених чинним законодавством правил і процедур, що встановлюють порядок діяльності чисельних відповідних компетентних державних органів.

Виходячи із зазначеного, адміністративна відповідальність як один із різновидів юридичної відповідальності, а також різновид заходів адміністративного примусу, являє собою реакцію держави на скоєне адміністративне правопорушення, що знаходить свій вираз в реалізації компетентним державним органом (посадовою особою) права висунути обвинувачення певній особі, піддати протиправне діяння

офіційній оцінці та у випадку негативної оцінки застосувати до неї адміністративне стягнення.

В той же час, адміністративна відповідальність має свою специфіку, що відрізняє її від інших видів юридичної відповідальності.

Зокрема, вона відрізняється її підставою – адміністративним правопорушенням (проступком), під яким згідно ст. 9 КУпАП визнається протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність.

Адміністративна відповідальність може наступати, якщо ці правопорушення за своїм характером не тягнуть за собою, відповідно до чинного законодавства, кримінальної відповідальності.

Для правильної кваліфікації конкретного правопорушення і застосування до порушника покарання велике значення має вирішення питання про наявність або відсутність такої ознаки адміністративного правопорушення, як суспільна небезпека. Однак відносно цієї проблеми існують протилежні точки зору: одні вчені вважають, що адміністративні правопорушення є суспільнонебезпечними, інші притримуються думки, що вони не містять ознак суспільної небезпеки, а є суспільношкідливими.

Ряд авторів вважає, що будь-які правопорушення, за скоєння яких передбачена юридична відповідальність, є. Звідси – ступінь суспільної небезпеки може і повинна впливати на кваліфікацію діяння як кримінально караного або адміністративного правопорушення.

Наприклад, ст. 51 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за дрібне розкрадання державного чи колективного майна, вартість якого не повинна перевищувати трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на сьогоднішній день складає 51 гривню. Якщо вартість викраденого перевищує зазначену суму, то за скоєне діяння настає кримінальна відповідальність.

Однак, крім вартості викраденого, повинна враховуватися також кількість викрадених предметів у натурі (вага, обсяг), їх значимість та спосіб здійснення розкрадання. Наприклад, у випадку скоєння дрібного розкрадання державного чи колективного майна з проникненням у приміщення або інше сховище останнє слід кваліфікувати вже як злочин, а не як адміністративний проступок.

Для настання адміністративної відповідальності, крім суспільної небезпеки, необхідна наявність також інших обов'язкових ознак, без яких скоєне діяння не може вважатися адміністративним правопорушенням. Перш за все, це протиправність, тобто необхідно, щоб діяння порушувало встановлені державою правила поведінки. При цьому дія являє собою активне порушення встановлених правил, а бездіяльність – невиконання правових норм.

Адміністративна відповідальність настає лише при наявності вини, яка може існувати у двох формах:

– умислу – особа, яка скоїла проступок, усвідомлювала протиправний характер свого діяння, передбачала його шкідливі наслідки і бажала чи свідомо допускала настання цих наслідків (наприклад, незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах);

– необережності – особа, яка скоїла правопорушення, передбачала можливість настання шкідливих наслідків свого діяння, але легковажно розраховувала на їх запобігання чи не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачати (наприклад, знищення чи пошкодження лісу в результаті необережного поводження з вогнем).

Протягом десятиріч існувала точка зору, за якою суб'єктами адміністративної відповідальності можуть бути лише фізичні особи.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення вживається термін «особа», але конкретизації щодо того, які саме особи (фізичні чи юридичні) є суб'єктами адміністративних проступків, Кодекс не дає.

Водночас, уважно проаналізувавши його норми щодо віку, після досягнення якого настає відповідальність, обставин, які виключають адміністративну відповідальність, неосудності особи, мети адміністративного стягнення тощо можна дійти висновку, що зазначений Кодекс встановлює адміністративну відповідальність лише для фізичних осіб. Так, у відповідності до чинного адміністративного законодавства суб'єктом адміністративних правопорушень можуть бути лише особи, що досягли на момент здійснення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку (ст. 12 КУпАП). В той же час, законом встановлені деякі виключення в частині притягнення до адміністративної відповідальності за здійснення адміністративних правопорушень військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів (ст. 15 КУпАП). Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані, а також особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, правил полювання, рибальства й охорони рибних запасів, митних правил, вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, неправомірне використання державного майна, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді, щодо подання органу дізнання, слідчого або протесту, припису чи подання прокурора, і за контрабанду ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не можуть бути застосовані виправні роботи й адміністративний арешт.

Іноземні громадяни і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах із громадянами України. Виключення складають іноземні громадяни, що користуються імунітетом відповідно до міжнародних договорів, оскільки у випадку скоєння ними адміністративних правопорушень питання їх відповідальності вирішуються дипломатичним шляхом.

Таким чином, згідно з чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення суб'єктами адміністративних правопорушень можуть бути тільки фізичні особи, що на сьогоднішній день є не виправданим.

Прикладом вирішення подібної проблеми в інших країнах може слугувати законодавча практика у Російській Федерації, де прийнятий ряд законодавчих актів, у яких прямо визначена адміністративна відповідальність юридичних осіб [36].

Тому, виходячи з фактично сформованих відносин, ряд авторів дотримуються думки, що суб'єктами адміністративних правопорушень в Україні є як фізичні особи – громадяни, іноземці, особи без громадянства, посадові особи, так і юридичні особи.

Отже, на сьогоднішній день в наукових колах існують різні позиції щодо проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Одним з основних проблемних питань конструкції адміністративної відповідальності юридичної особи є питання про визначення суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, суб'єктом якого виступає юридична особа. Як вказувалося раніше, однією з ознак суб'єктивної сторони правопорушення є вина, тобто психічне ставлення правопорушника до своїх дій та їх наслідків, виявлене у формі

умислу або необережності. Питання вини юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності на сьогоднішній день сучасною наукою в достатній мірі не вивчено.

На наш погляд, в цій ситуації можливе застосування аналогії права. Як відомо, суб'єктами цивільно-правової відповідальності можуть виступати юридичні особи, тобто організації, які мають відокремлене майно, набувають майнових та особистих прав від свого імені, несуть зобов'язання тощо. При цьому вчені-цивілісти вважають, що згідно статті 96 Цивільного кодексу України (відповідно статті 441 попередньої редакції Цивільного кодексу України) [6, с. 51] в зобов'язаннях, які виникають із заподіяння шкоди, вина юридичної особи знаходить свій прояв у винних діях чи бездіяльності її працівників, вчинених під час виконання ними трудових (службових) обов'язків.

Згідно теорії управління організація є належним чином оформленою системою, яка має відповідний суб'єкт управління (адміністрацію, збори акціонерів або збори членів організації). Тому, визначаючи суб'єктивну сторону адміністративного проступку за участю організації (юридичної особи), слід зважати на той фактор, що вина не може розглядатися в повній мірі так, як це визначено в цивільному законодавстві, оскільки, наприклад, управлінські рішення можуть прийматися зборами акціонерів, які можуть не бути працівниками цієї організації.

Таким чином, адміністративну відповідальність юридичної особи не можна розглядати ні як відповідальність посадової особи, ні як відповідальність адміністрації, ні як відповідальність колективу організації. Це нове явище в адміністративному праві, народжене соціально-економічними перетвореннями в українському суспільстві, яке потребує відповідного дослідження.

В той же час, з суб'єктивної сторони, адміністративний проступок, вчинений юридичною особою, характеризується як винне діяння. При цьому вина юридичної особи виступає як психічне ставлення осіб, які перебувають у безпосередніх організаційно-правових відносинах з нею, причетних до протиправних діянь, виражених в актах юридичної особи, що завдали шкоди суспільним відносинам в сфері порядку управління. Тому факт притягнення до адміністративної відповідальності юридичної особи можна розглядати як підставу для відповідальності відповідної посадової особи.

На підставі викладеного можна зробити наступні висновки.

Юридична відповідальність – це один із видів соціальної відповідальності, який носить ретроспективний характер. Вона являє собою встановлений державою примусовий захід (покарання) за скоєне правопорушення, що застосовується до винної особи державними органами, або за їх дорученням громадськими органами, а також обов'язок правопорушника перетерпіти відповідні негативні наслідки, що визначені чинним законодавством.

Адміністративна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, якому притаманні всі ознаки останньої, а саме те, що вона встановлюється тільки нормативно-правовими актами, реалізується через норми процесуального права та застосовується відповідними державними органами (посадовими особами) за скоєне правопорушення з метою покарання винної особи, тобто вона має публічний державно-обов'язковий репресивний характер, що реалізується органами адміністративної юрисдикції в особливому порядку, визначеному чинним законодавством України.

Адміністративна відповідальність урегульована нормами адміністративного права, в яких наводиться повний перелік адміністративних проступків, адміністративних стягнень та органів, уповноважених їх застосовувати.

При цьому Кодекс України про адміністративні правопорушення визначає правовий статус органів адміністративної юрисдикції, що здійснюють розгляд і

вирішують справи про адміністративні проступки. Зокрема, до них належать адміністративні комісії місцевих державних адміністрацій і виконавчих органів місцевого самоврядування, виконкоми селищних і сільських рад, органи внутрішніх справ, органи державних інспекцій, судді районних (міських) судів та інші органи, які уповноважені державою розглядати ці справи в порядку адміністративного провадження.

Накладення на правопорушників адміністративних стягнень тягне за собою обтяжливі наслідки організаційного, матеріального чи морального характеру для винних осіб.

Суб'єктами адміністративних правопорушень в Україні є як фізичні, так і юридичні особи.

Вина юридичної особи за скоєне адміністративне правопорушення виступає як психічне ставлення осіб, які перебувають у безпосередніх організаційно-правових відносинах з нею, причетних до протиправних діянь, виражених в актах юридичної особи, що завдали шкоди суспільним відносинам в сфері порядку управління.

Висновок. Таким чином, адміністративна відповідальність являє собою врегульовані нормами права відносини між державою в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, що знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень.

Список використаної літератури

1. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность / С. Н. Братусь. – Москва : Юрид. лит., 1976. – 215 с.
2. Галаган И. А. Административная ответственность в СССР (государственное и материально-правовое исследование) / И. А. Галаган. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1970. – 252 с.
3. Демський Е. Ф. До питання про відповідальність юридичних осіб / Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський, С. Е. Демський // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 4. – С. 168-176.
4. Додін Є. В. Удосконалення законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб / Є. В. Додін // Концепція розвитку законодавства України : матер. наук.-практ. конф., м. Київ, травень 1996 р. – Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1996. – С. 114-115.
5. Еропкин М. И. О классификации мер административного принуждения / М. И. Еропкин // Вопросы административного права на современном этапе. – Москва, 1963. – С. 60-69
6. Коваль Л. В. Адміністративне право України / Л. В. Коваль. – Київ : Основи, 1994. – 154 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2015 р.

V. V. Polshchykov

CURRENT UNDERSTANDING OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY AS A FORM OF LEGAL LIABILITY

The article examines current understanding of administrative responsibility as a form of legal liability. Available analysis approaches of different scientific schools to the problem of determining the nature of administrative responsibility.

Describing the concept of administrative responsibility, states that the institution is a form of response competent public authorities on administrative violations, which finds its expression in the conviction wrongful act («negative assessment») and applied to the offender

appropriate punitive administrative sanctions.

It is noted that the application of administrative penalties for the publication of enforcement must act - a resolution that determined the guilt of the subject and his behavior negatively estimated, whereby the perpetrator to the relevant administrative punitive sanctions.

Analyzing the current administrative legislation, it can be concluded that the imposition of an administrative penalty is final measure, among other measures of administrative coercion, as it materializes legal assessment, which was given the offense and the offender in the course of the proceedings and make it to an appropriate resolution. As a result of an administrative penalty, wine undergoes certain burdensome consequences of material or moral character.

Keywords: *administrative responsibility, legal liability, administrative offense, governance, legal guarantees.*

УДК 342.7(477)(045)

С. В. Степанова

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті проведено дослідження теоретичних та практичних проблем застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, які виникають перед Україною в процесі їх імплементації у діюче національне законодавство України по захисту конституційних прав та свобод людини. Норми права, які цитуються в статті, відображають сучасні позитивні кроки України по імплементації положень Конвенції та практики Європейського суду з прав людини. У висновках автором надано свої пропозиції щодо удосконалення стану імплементації та застосування Конвенції та практики Європейського суду у національне законодавство та національну судову практику.

Ключові слова: *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, рішення Європейського суду з прав людини, практика Європейського суду з прав людини, застосування практики Європейського суду з прав людини.*

Постановка проблеми: Ефективності реалізації в Україні права людини на справедливий суд значною мірою сприяє застосування судами України Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Для України це цілком новий механізм захисту прав людини, введення якого ускладнюється багатьма чинниками, зокрема проблемами реформування самої судової системи в Україні. Це ускладнюється ще й тим, що Україна є державою з континентальною системою права, в той час як право Європейського суду – прецедентне, а отже, перед суддями України гостро стоїть проблема вивчення та застосування не тільки норм Конвенції, а й прецедентних рішень Європейського суду. Водночас ця проблема з конституційно-правової точки зору не аналізувалася, хоча її дослідження має вагоме значення для визначення напрямів вдосконалення національного законодавства та практики суду. В даній статті піднімаються проблеми, які виникають перед Україною в процесі імплементації положень Європейської Конвенції про захист прав та основоположних свобод та практики Європейського суду у діюче національне законодавство України по захисту конституційних прав та свобод